

ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJLARI BO'LGAN QIZ BOLALAR UCHUN DAVLAT TA'LIM MUASSASALARIDA KASBGA YO'NALTIRISH ISHLARINI TASHKIL ETISH

Arabova Feruza Aktamovna

Samarqand viloyati Kattaqo'rg'on tuman

MMTBga qarashli 34-maktab psixologi

Annotatsiya. Mazkur maqolada alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan qiz bolalar uchun davlat ta'lim muassasalarida kasbga yo'naltirish ishlarini tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda inklyuziv ta'lim sharoitida kasbga yo'naltirishning o'ziga xos xususiyatlari, psixologik-pedagogik yondashuvlar hamda samarali metodlar yoritilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, individual yondashuv asosida tashkil etilgan kasbga yo'naltirish tizimi qiz bolalarning ijtimoiy moslashuvi va kelajak kasb tanlashida muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, kasbga yo'naltirish, alohida ehtiyojli o'quvchilar, qiz bolalar, ijtimoiy moslashuv, psixologik yordam, pedagogik yondashuv.

Zamonaviy ta'lim tizimida inklyuzivlik tamoyili ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning jamiyatga integratsiyasini ta'minlash, ularni mustaqil hayotga tayyorlash va kasbiy yo'nalishda qo'llab-quvvatlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, qiz bolalar uchun bu jarayon yanada murakkab bo'lib, ularning ijtimoiy, psixologik va madaniy omillar bilan bog'liq o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olishni talab etadi. Alohida ta'lim ehtiyojlari deganda jismoniy, aqliy, sensor yoki psixologik rivojlanishida muayyan cheklovlari mavjud bo'lgan bolalar tushuniladi. Bunday o'quvchilar bilan ishlashda individual yondashuv, moslashtirilgan ta'lim dasturlari va psixologik qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega [1]. Qiz bolalar esa ko'pincha ijtimoiy stereotiplar, o'ziga ishonchsizlik va cheklangan imkoniyatlar tufayli kasb tanlashda qo'shimcha qiyinchiliklarga duch keladi.

Kasbga yo'naltirish jarayoni bunday o'quvchilar uchun nafaqat kasb tanlash, balki o'zini anglash, ijtimoiy moslashuv va mustaqil hayotga tayyorlanish vositasi sifatida xizmat qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, to'g'ri tashkil etilgan kasbga yo'naltirish tizimi alohida ehtiyojli o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini anglashiga va real hayotiy maqsadlar qo'yishiga yordam beradi [2].

Psixologik jihatdan qaralganda, alohida ehtiyojli qiz bolalarda o'z-o'zini baholash darajasi ko'pincha past bo'ladi. Bu esa ularning kasbiy tanlov jarayonida passiv bo'lishiga olib keladi. Shu sababli psixologik diagnostika va korreksion ishlar muhim ahamiyat kasb etadi. Shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari va temperament

xususiyatlarini aniqlash asosida individual rivojlanish yo‘nalishlari belgilanishi lozim [3].

Pedagogik nuqtai nazardan, kasbga yo‘naltirish ishlarini tashkil etishda differensial yondashuv zarur. Bu jarayonda o‘quvchilarning individual imkoniyatlari, sog‘lig‘i va psixofiziologik xususiyatlari hisobga olinadi. Masalan, eshitish yoki ko‘rish qobiliyatida muammosi bo‘lgan o‘quvchilar uchun moslashtirilgan kasb turlari tavsiya etiladi. Shu bilan birga, amaliy mashg‘ulotlar va ko‘rgazmali vositalardan foydalanish samaradorlikni oshiradi [4].

Kasbga yo‘naltirish jarayonida oila bilan hamkorlik alohida ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandining imkoniyatlarini to‘g‘ri baholashi va uni qo‘llab-quvvatlashi zarur. Aks holda, noto‘g‘ri yo‘naltirish o‘quvchining rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin [5].

Zamonaviy ta‘lim sharoitida raqamli texnologiyalar kasbga yo‘naltirish jarayonini yanada samarali qilish imkonini bermoqda. Onlayn platformalar, virtual treninglar va kasbiy testlar orqali o‘quvchilarga keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Bu ayniqsa alohida ehtiyojli o‘quvchilar uchun qulay, chunki ular o‘z imkoniyatlari doirasida mustaqil ravishda kasblar haqida ma‘lumot olishi mumkin [6].

Qiz bolalar uchun kasbga yo‘naltirishda gender yondashuvni ham hisobga olish muhimdir. Jamiyatda mavjud stereotiplar ayrim kasblarni “erkaklar kasbi” yoki “ayollar kasbi” sifatida ajratadi. Bu esa qiz bolalarning kasbiy imkoniyatlarini cheklaydi. Shu sababli ta‘lim jarayonida gender tenglik tamoyillarini targ‘ib qilish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, samarali kasbga yo‘naltirish tizimi quyidagi elementlarni o‘z ichiga olishi kerak: psixologik diagnostika, individual rivojlanish rejasi, amaliy mashg‘ulotlar, ijtimoiy hamkorlik va monitoring tizimi. Bu elementlar o‘zaro uyg‘unlashganda yuqori natijaga erishish mumkin. Kasbga yo‘naltirishning ijtimoiy ahamiyati ham beqiyosdir. To‘g‘ri yo‘naltirilgan qiz bolalar kelajakda mustaqil hayot kechirishga, mehnat bozorida o‘z o‘rnini topishga va jamiyat rivojiga hissa qo‘shishga qodir bo‘ladi. Bu esa umumiy ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Xulosa. Alohida ta‘lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan qiz bolalar uchun kasbga yo‘naltirish ishlarini tashkil etish murakkab, ammo zarur jarayon hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, individual yondashuv, psixologik qo‘llab-quvvatlash va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni uyg‘unlashtirish orqali yuqori samaradorlikka erishish mumkin. Kelgusida ushbu yo‘nalishda ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish, metodik qo‘llanmalar ishlab chiqish va o‘qituvchilar malakasini oshirish muhim vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. Inclusive Education Guidelines. – Paris, 2020.
2. Florian L. Inclusive Pedagogy. – London, 2019.

3. Vygotsky L.S. Mind in Society. – Harvard University Press, 2018.
4. Tomlinson C. Differentiated Instruction. – ASCD, 2017.
5. Epstein J. School, Family, and Community Partnerships. – 2016.
6. Savickas M. Career Construction Theory. – 2020.
7. Bandura A. Self-Efficacy Theory. – 2015.
8. OECD. Education and Skills Report. – 2021.

